

AZ "ÚJ HOMILETIKA" MOZGALOM ÉS AZ AMERIKAI PROTESTÁNS PRÉDIKÁLÁS MEGÚJÍTÁSA

Koppándi Botond Péter

I. A kutatás célja

A dolgozat abból az előfeltételezésből indul ki, hogy az észak-amerikai társadalomban végbement 20. század-közepi változások szükségszerűen változást szorgalmaztak a homiletika területén is. Ehhez hozzájárult néhány külső és belső tényező: mindenek előtt, az Amerikán végigsöprő, szabadságot hirdető-, emberi jogokat követelő mozgalmak – hippy-mozgalom, civiljogi mozgalom, faji megkülönböztetés ellen küzdő mozgalom, békemozgalom, stb. – beleoltották az emberekbe a szabadságvágyat, a mindenkori hatalom és autoritás megkérdőjelezését. Aztán ott voltak a politikai változások: a vietnámi háború, a Kennedy-gyilkosságok, majd jött a hidegháború kezdete, és az amerikai emberekben válságként jelentkezett egyrészt a „kiválasztottság tudata”, másrészt a nagyhatalmi státusz sebezhetősége közötti konfliktus. A kulturális változások is nagy hatással voltak az amerikai életre: a televízió betörése az amerikai háztartásokba, a zenei élet nagyjainak a széleskörű ismertsége, társadalomra gyakorolt hatása, a hagyományos amerikai életforma elleni lázadása, alapjaiban kezdte ki az addigi normákat. Az amerikai ember tanulni és gyakorolni kezdte a demokráciát – véleménye volt, lázadt, ellenszegült, és mindenütt jelezte, hogy komolyan kell őt venni, már nem akarja, hogy valakik megmondják neki, hogy mi a jó, mit kell tennie.

Az egyházak, és így a szószék sem maradhatott érzéketlenül e változások előtt. Világossá vált, hogy a prédikációk elvesztették volna létjogosultságukat, amennyiben egyrészt a semlegesség jelszava okán, másrészt a hagyomány őrzésének szlogene alapján, pusztán a régmúlt idők történeteinek a felidézésével foglalatostkodtak volna. Az is egyértelművé vált, hogy ha a lelkészek igazán komolyan veszik hivatásukat, akkor nem elégednek meg néhány nyájas szó kimondásával a szószékről, hanem azt is megpróbálják megkeresni, hogy ebben az egyre inkább szekularizálódó amerikai világban hogyan lehet a bibliai hagyomány alapján, prófétikus hévvel úgy prédikálni, hogy a közösségeiket megtarthassák a vallásos ösvényen.

Nem lehetett figyelmen kívül hagyni a gondolkodásbeli változásokat sem, amelyek a filozófia terén jelentkeztek. Martin Heidegger, Søren Kierkegaard, Rudolf Bultmann és társainak írásai egyre inkább bekerültek az amerikai szellemi körforgásba, és egyre többen ismerték meg Hans Georg Gadamer, Paul Ricoeur és Amos Wilder írásait is. Az európai szerzők népszerűvé válásával magyarázható az is, hogy Gerhard Ebeling és Ernst Fuchs és a nevük által fémjelzett új hermeneutikai gondolkodás begyűrűzött a teológiai fakultásokra. Újabb és újabb exegetikai megközelítések láttak napvilágot, a bibliatudomány egyre bővült. Az addigi, széleskörűen elfogadott történetkritika mellett új irányzatok kerültek előtérbe: irodalomkritika, retorikakritika, redakciókritika, stb. Nemcsak a valamikori szöveg részletes körülményeit, hanem a mostani megértés feltételeit és lehetőségeit is kezdték vizsgálni. Filozófia és hermeneutika egymásra talált, és az akadémiai világ is komolyan kezdett foglalkozni a megújulás gondolatával.

Ezzel pedig egyenes út vezetett ahhoz, hogy a homiletikai gondolkodás is változzon. A templompadokban ülő, mindenféle tekintélyt megkérdőjelező

hívek kezdték fenntartásokkal kezelni a szószék hagyományos autoritását is. Az emberek azt érezték, hogy a prédikációkban a didaktikus és felszólító mód sérti az ő autonóm gondolkodásukat, és szöges ellentéte annak a demokratikus szellemnek, ami odakint a nagyvilágban végigsöpört. A lelkészek közül is sokan azt érezték, hogy prédikációik nem korlátozódhatnak csupán a Biblia tanításainak az elmondására, hanem foglalkozni kellene a társadalmi történésekkel is, hogy a bibliai tanítás releváns legyen a hallgatóik életében. Többen úgy érezték, hogy az évtizedeken át kielégítő prédikálás már tarthatatlanná vált. Úgy érezték, hogy a nagy Mesterek – Karl Barth, Harry Emerson Fosdick, John A. Broadus – prédikálási stílusának utánzása már nem minden esetben éri el a hallgatókat. Azt érezték, hogy az addig jólbevált magyarázó vagy kifejtő prédikálási módszer nem minden esetben éri el célját, mint ahogyan azt is, hogy a tematikus prédikálásnak is megvannak a korlátai. Őrlődtek a hagyomány szorításában, és egyre többen látták, hogy a „régii homiletika” tradicionális sémái nem mindenütt működnek. Érzékelték, hogy a magyarázás – kifejtés – applikáció bevett formulája nem minden esetben hasznos, és hogy az általános bibliai igazságokat a hallgatóság életére alkalmazó deduktív stílus sem mindig kedves az egyre jobban öntudatosodó embereknek.

Mindezek oda vezettek, hogy megfogalmazódott az igény egy új homiletika iránt. Ebből az igényből nőtt ki az Új Homiletika – New Homiletic, amit Richard Eslinger „az észak-amerikai homiletika kopernikuszi forradalmá”-nak nevezett, s amely meghatározta az elmúlt fél évszázad amerikai prédikálását.

Kutatási témám választását tehát az motiválta, hogy ennek a homiletikai mozgalomnak a gyökereit, kifejlődésének okait, illetve elméleti

megalapozását, majd gyakorlati útmutatásait megismerjem. Kíváncsi voltam arra, hogy mi idézhette elő azt, hogy egy nagyon nagy homiletikai tradícióval rendelkező kultúrában ilyen erőteljesen jelentkeztek a megújulás iránti igény, mi vezethetett oda, hogy a hagyományosnak mondott homiletikai tanítás (Amerikában külön névvel illetik: „old homiletic”), vagy éppen az Európából áthagyományozódott kérügmaticus prédikálás már nem bizonyult elégségesnek. Érdekelt az, hogy volt-e valamilyen hatása a mozgalom kiteljesedésére a hatvanas-hetvenes évek társadalmi és politikai mozgásainak, illetve, hogy milyen eszmetörténeti háttere lehet egy homiletikai megújulási folyamatnak.

A kutatás rendkívül izgalmasnak bizonyult. Érdekes volt azt látni, hogy ez az új homiletikai megközelítés a forma és a tartalom összefüggéseiről beszél. Jó volt látni, hogy a prédikálást eseménynek felfogó irányzat azt sugallta, hogy a bibliai szövegek értelmezése függvénye a hallgatóság élethelyzetének is, ezért erre oda kell figyelni. Érdekes volt meglátni, hogy a bibliai igazságok narratív megjelenítése segít abban, hogy újraéljük a bibliai történeteket és így azok ismét elevenné lesznek életünkben. Horizontot szélesítő volt az egyéni tapasztalatot komolyan vevő hozzáállás, amely aztán mégis elvezetett az egyetemes bibliai igazsághoz. Nagyszerű volt rájönni arra, hogy a módszer – bár nem mindenek feletti – mégis mennyire releváns a bibliai igazságok életszerű megfogalmazásában. Öröm volt azt látni, hogy az Új Homiletika rendkívül inspiráló!

A folyamatban kikristályosodott a kutatás célja is, ami nem más, mint az Új Homiletika mozgalom vezető szakembereinek – Fred Craddock, David Buttrick, Eugene Lowry, Thomas Long, Lucy Rose, illetve David Randolph – homiletikai elméletét megismerni, de főleg gyakorlati útmutatásaikból ihletet

nyerni. A kutatás nem titkolt rész célja ugyanis az, hogy a huszadik század második fele, illetve a huszonegyedik század eleje eme jeles mozgalmának a módszertani ajánlásait oly módon vizsgálni, hogy az inspiráló legyen saját homiletikai megújulásunkra nézve is. Meggyőződésem ugyanis, hogy az Új Homiletikát létrehozó homiletikai problémák felvetésekor gyakran saját gondjainkra ismerünk, és hogy nagyon sok közös vonás van az amerikai megújulási mozgalom, és saját magunk megújításának igényei között. Fred Craddock érthető nyelvezete, David Buttrick elevenbe tapintó, ám mindig releváns kritikája, Thomas Long finom stílusa megnyerő volt. Eugene Lowry művészi lelke, David Randolph társadalmi elkötelezettsége, és Lucy Rose tragikus sorsán is túlmutató gondolkodása és hierarchia mentes megközelítése elgondolkodtatott. Kiderült, hogy a homiletikai megújulás folyamatában vannak egyetemes kérdések, és hogy a prédikálás megújítása állandó és egyetemes emberi igény, és sokszor független attól, hogy az óceán melyik partján hangzik el. A cél tehát az volt: megnézni, hogy mi vezetett el az északamerikai protestáns prédikálás megújulásához, és megnézni, hogy ebből mi magunk mit tudnánk megtanulni.

II. A feldolgozás módszere és a disszertáció gondolatmenete

A disszertáció írásának módszere az Új Homiletika-mozgalom legfontosabb képviselői által írt szakmai könyvek és tanulmányok kritikai feldolgozása volt. Mindenek előtt, primér forrásként a hat homiletikus publikált műveit vizsgáltuk meg, arra koncentrálnival, hogy milyen elméleti háttere van tanításuknak, illetve, hogy milyen gyakorlati javaslatokkal állnak elő. Ismertettük azt a kritikát, amellyel az előző korok homiletikai felfogását illették, foglalkoztunk exegetikai útmutatásaikkal és a prédikációról való

egyéni felfogásukkal, ismertettük módszertani jellegzetességeiket, illetve a prédikálás megújítására tett javaslataikat. Ezek után megnéztük, hogy miként vélekednek egymás homiletikájáról, illetve, hogy mit mondanak róluk az őket elemző angol nyelvű írások. Felkutattuk a róluk szóló, meglehetősen kisszámú magyar nyelvű ismertetéseket, majd ezek után, minden esetben saját kritikai észrevételeinket fogalmaztuk meg, értékelve a pozitívumokat, illetve rávilágítva az érzésünk szerinti hiányosságokra. Minden homiletikus esetében fordításban közöltünk egy-egy jellegzetes prédikációt, a bemutatott módszer gyakorlati példaként.

A tizenkét fő részre osztott dolgozat bevezetőjében a témaválasztás szubjektív okait, illetve a dolgozatban használt kifejezéseknek a magyarázatát adtuk. A következő fejezetben megvizsgáltuk az Új Homiletika megjelenésének előzményeit, rávilágítva azokra a homiletikai felfogásbeli változásokra, filozófiai és hermeneutikai hatásokra, illetve politikai, kulturális és társadalmi okokra, amelyek nyomán a mozgalom elindult. A harmadik fejezetben az Új Homiletika megjelenésével foglalkoztunk, és bemutattuk általános jellemzőit.

A negyedik fejezetben Fred Craddock homiletikai paradigmáját mutattuk be, kitérve módszertani javaslatára, az induktív megközelítésre, ismertetve a prédikálásra való meggyőződését, tisztázva a prédikáció hallgatóiról vallott felfogását, illetve a bibliai exegézist, valamint a prédikáció formai kérdéseit tárgyaló nézeteit. A fejezet végén kritikailag értékeltük homiletikáját, majd bemutattuk egyik jellemző prédikációját.

Az ötödik fejezetben Eugene Lowry narratív prédikálási módszereit mutattuk be, kitérve tízlépéses prédikációíró módszerére, bemutatva

védjegyévé vált módszertani javaslatát, a „Lowry Hurkot”, majd kritikailag vizsgáltuk homiletikáját, és egy prédikációját közöltük.

A hatodik fejezet David Buttrick fenomenológiai homiletikáját tárgyalta, erős prédikálás-kritikájával, valamint az igehirdetésről való felfogásával. Sajátos módszertanának, a mozzanatokból álló prédikációk bemutatása után következett homiletikájának kritikai értékelése, és egy mintapredikáció közlése.

A hetedik fejezet Thomas Long homiletikáját mutatta be, az igehirdetőről mint tanúróól való felfogásával, bibliai értelmezésével és módszertani javaslatával, a prédikáció fókuszának és funkciójának a kifejtésével, majd homiletikájának értékelésével, és egyik prédikációjának közlésével. Ezután Lucy Rose, tragikusan korán elhunyt homiletikus konverzációs homiletikáját mutattuk be, azzal, hogy ő maga hogyan értékelte az elmúlt évtizedek domináns homiletikai iskoláit, illetve hogyan ismertette be sajátos felfogását, a kerekasztal körül ülőknek a homiletikai beszélgetését, természetesen itt is kritikával szólva, illetve egy fájdalmasan szép prédikációt lefordítva.

A kilencedik fejezet egy olyan homiletikusnak – David Randolph-nak – a felfogását ismertette, aki az Új Homiletika mozgalomnak nemcsak alapítója, hanem a mozgalom megújítási lehetőségeit is keresi. Foglalkoztunk az általa javasolt dinamikus prédikálás mibenlétével, illetve az általa Következő Homiletikának nevezett megújítási javaslattal is, megfelelő kritikával és bemutatott prédikációval együtt.

A tizedik fejezet megírását éppen Randolph azon törekvése inspirálta, hogy a prédikálás 21. századi megújítását hogyan képzelte el, így ennek alapján összegyűjtöttük azokat a javaslatokat, amelyeket az előbbi homiletikusokkal együtt az új évezred homiletikai megújulása érdekében

fontosnak tartottak. A Felhasznált irodalmat tartalmazó tizenkettedik fejezet előtt, a dolgozat tulajdonképpen egy igen fontos összegzéssel zárult, ahol az Új Homiletika mozgalom legfontosabb alapelveit és útmutatásait foglaltuk össze, illetve megírtuk, hogy a kutatás hatására miként képzeljük el saját, unitárius homiletikánkat a 21. században.

III. A kutatás eredményei

A disszertáció egyik hipotézise az volt, hogy az egyesült államokbeli társadalmi, politikai és szellemi életben végbement 20. század-közepi változások szükségszerűen változást idéztek elő a homiletika területén is, és így jöhetett létre az Új Homiletika. A huszadik század közepének embere már másként gondolkodott, mint a század eleji ember, más volt a szocializációja, más kulturális hatások érték. A filozófiai gondolkodásbeli változások és a hermeneutika újabb irányzatai, mind-mind hozzájárultak ahhoz, hogy az amerikai hívő ember másként olvassa és értelmezze a Bibliát, másként tekintsen a hozzá szóló lelkészre, másként értse a nyelv teremtő erejét és hatását. Sokan megkérdőjelezték az egyház autoritását, és kétségbe vonták a prédikálás értelmét. A „hagyományos” és a „kérügmaticus” prédikálás túlságosan dogmatikusnak és didaktikusnak tűnt, de a lelkigondozói prédikálás sem volt mindenki számára kielégítő. A kutatás egyik eredménye annak felismerése, hogy ezek a külső és belső tényezők vezettek egy új homiletikai mozgalom elindulásához, merthogy egyértelművé vált, hogy a prédikálást ért vádakkal és hatásokkal foglalkozni kell, a „szószék válságára” valamilyen pozitív választ kell adni.

A kutatásból az is kiderül, hogy bár az Új Homiletika nem tekinthető egységes, ugyanazokat az elveket valló irányzatnak, mégis van benne néhány olyan közös vonás, amely mégis mozgalommá tette, és amely meghatározta a huszadik század második felének és a huszonegyedik század elejének prédikálását. A dolgozatban arra a felismerésre jutottunk, hogy az Új Homiletika szerint a prédikálás bibliai Kijelentésnek folytatása, amennyiben úgy tekintünk rá, mint eseményre. Tulajdonképpen nem a valamikori bibliai

szövegnek a jelenben való újraelmondása, hanem a jelen helyzetben való újraértelmezése. Az Új Homiletika szerint a prédikálás – esemény, és így az egész embert kell megszólítani, teljes értelmi, érzelmi és szellemi valóságában. Ennek a megszólításnak az eszköze a nyelv, amely úgy válik eseménnyé válik, ha nemcsak az elmondottak tartalma, hanem a hatása is előtérbe kerül, azaz, hogy a nyelv miként formálódik az emberi tudatban. Az Új Homiletika tanítása szerint a szövegek értelmezésében figyelni kell a különböző korok értelmezési kísérleteire, de főleg a jelenkori értelmezésre. Számukra a kontextualitás alapkövetelmény, ugyanis az válik fontossá, hogy a textus hogyan értelmezhető egy hallgató számára, egy bizonyos helyen, bizonyos alkalommal. A bibliai szövegek megértésben oda kell figyelni a Biblia irodalmi sajátosságaira, a szövegek struktúrájára, a perikópák felépítésére, a retorikai és más irodalmi szándékokra, mert ezek alapjaiban határozzák meg a megértést. A kognitív, racionális sémákra épülő megértést átveszi a poétikus megközelítési mód. A prédikáció tartalma és formája egymástól nem választható el, hatását ugyanis együttesen fejtik ki. A cselekményszöveg, a mozzanat, a dráma, a filmszerű megközelítés, a dialógus lesz a megfelelő forma. A felszólító mód helyett indokoltabbá válik a leíró mód, a buzdítás helyett jobb az invokálás vagy a megerősítés. Az Új Homiletika azt vallja, hogy az igehirdető lelkész részese a prédikálás eseményének, tulajdonképpen a saját Isten-tapasztalatából fakadó élményeit osztja meg a hallgatóságával. A hallgatóság több, mint a prédikáció címzettje, valójában a prédikálás eseményének főszereplőjévé válik, be kell fejeznie a prédikációt oly módon, hogy a saját életére vonatkozó következtetéseket önmaga vonja le. Az Új Homiletika a hallgatótól participációt követel.

Az is a kutatás eredményei közé sorolható, hogy általa magyar nyelvterületen is ismertté válhatnak az Új Homiletika legkiválóbb képviselőinek művei. A magyar szakirodalomban ugyanis egy doktori dolgozat fejezetét, és néhány tanulmányt leszámítva, keveset foglalkoztak az Új Homiletikával, amint az a disszertációban felhasznált irodalomjegyzékből is kiténik. Ha David Buttrick, Eugene Lowry vagy Fred Craddock neve fel is bukkan néhány írásban, Thomas Long-gal, David Randolph-fal vagy Lucy Rose-sal egyáltalán, vagy alig foglalkozik a magyar szakirodalom. Reméljük, hogy a dolgozatban található fordítások és összegzések ezt a hiányt némileg pótolják.

A kutatás másik eredménye lehet, hogy a szakirodalomban meghonosodik néhány olyan kifejezés, amely az Új Homiletikában megvan, de amelyre eddigelé magyar szakkifejezést nem találtunk – például *Lowry Loop* – *Lowry Hurok*, az *eventfulness* – *eseményteliség*, vagy éppen a *homiletical plot*-nak *homiletikai cselekményszövés-ként* vagy *homiletikai cselekményláncolat-ként* való fordítása. Nyilván, ez csupán egy remélt, a jövőtől függő eredménye a kutatásnak.

Szintén ilyen remélt eredmény az, ami a dolgozat egyik részscélja is volt, nevezetesen az, hogy Új Homiletika által felvetett-, a prédikálás mibenlétéről és megújításának lehetőségeiről szóló kérdések tematizálják majd azokat az itthoni törekvéseket is, amelyekben prédikálásunk jövőjéről, evangéliumhirdetésünk minőségéről javításáról értekezünk. Nem lehet ugyanis eleget hangsúlyozni, hogy ezek a kérdések egyetemes kérdések, és bár egyértelmű, hogy ezekre mi magunk, saját kontextusunk figyelembe vételével kell válaszokat találnunk, azért sokat tanulhatunk az Új Homiletika-nyújtotta tapasztalatból.

IV. Tézisek a nyilvános disputára

1. Az Új Homiletika-mozgalom a '60-as évek Amerikájában végbement társadalmi, politikai és kulturális változások hatására jött létre úgy, hogy ezek radikális szemléletváltást idéztek elő az északamerikai filozófiai, teológiai és homiletikai gondolkodásban. Az Új Homiletika olyan homiletikai paradigmaváltás, amely ezekre a változásokra próbál megfelelő homiletikai választ nyújtani a 20. század közepétől napjainkig.

2. Az Új Homiletika- mozgalom nem mondható egységes, homogén homiletikai felfogásnak, de bátran nevezhető közös alapelveket valló reform-mozgalomnak. Ezek az alapelvek: a prédikálás megújításának szükségessége, módszertani változások bevezetése, a prédikációnak eseményként való szemlélése, a prédikáció hallgatóinak tapasztalására való odafigyelés, a prédikáció nyelvezetének a megújítása, az induktív megközelítés preferenciája a deduktív helyett, illetve a prédikáció formájának és tartalmának összefüggő volta. A mozgalom ernyője alatt helyet kapott az egyedi – cselekményláncolat, dráma, mozzanat, konverzáció, fókusz és funkció, dinamikusság, stb. –, de ez az egyediség a közös alapelvek mentén alakult ki.

3. Az Új Homiletika elindítójának David Randolph-ot tekintik, „oszlopainak” Fred Craddock-ot, David Buttrick-ot és Eugene Lowry-t tartják. Állításunk az, hogy a mozgalomhoz tartozik Thomas Long és Lucy Rose is. Tézisünk az, hogy Thomas Long az Új Homiletika jeles teoretikusa és egyik legkiválóbb képviselője, aki munkásságát ennek a mozgalomnak a szellemében, sőt ennek egy letisztultabb formájában fejt ki, illetve, hogy Lucy

Rose úgy az Új Homiletika képviselője, hogy a századvégre korlátozódó homiletikai munkásságát a posztmodern felfogás kontextusában gyakorolta.

4. Az elmúlt évtizedek alatt az Új Homiletika bebizonyította életképességét, és útmutatást nyújt a 21. századi homiletika számára is. David Randolph felismerése alapján állítjuk, hogy a 21. századi prédikálás megújítása érdekében az Új Homiletika is bizonyos értelemben megújításra szorul, ugyanis az evangéliumot a digitális kor gyermekei számára is kommunikálni kell, és ehhez megfelelő módszertani változtatások szükségesek.

5. Erdélyi és magyarországi protestáns kontextusunkból szemlélve, meggyőződésünk, hogy az Új Homiletika tanításait itthon is lehet hasznosítani, de azokat megfelelő kritikával kell kezelni. Az amerikai homiletika legutolsó ötven évében alkotó kiemelkedő homiletikusok teológiai felfogása, módszertani útmutatásai, a „régii homiletikától” eltérő szemlélete, idehaza is inspiráló lehet saját prédikálásunk megújításában.